

An aerial photograph of a vast, frozen body of water, likely a lake or sea. The ice is a mix of white and light blue, with darker patches of water visible. A small, dark boat is stuck in the ice, with its mast and some equipment visible. The overall scene is desolate and cold.

Transkulturella aspekter på symtom och diagnostik

Maria Sundvall, psykiater,
Transkulturellt Centrum

Flykt, exil och trauma, 180312

Upplägg

- Vad är kultur?
- Kultur och psykiatri
- Hur kommer kultur in i vårdmötet?
- Kulturella variationer i symtom
- Kulturella aspekter av diagnostik
- Kultur och behandling

Vad är kultur?

När jag möter en patient/klient med migrationsbakgrund...

- möter jag en individ som KANSKE har andra ERFARENHETER än jag = MIGRATION
- ... möter jag en individ som kanske har andra REFERENSPUNKTER (normer, värderingar, föreställningar) än jag = KULTUR
- Skilda resor – skilda kartor

En av 160 definitioner av kultur...

- System av kunskap, begrepp, regler och handlingar. Inlärd, överförs mellan generationer.
- Språk, religion och andlighet, familj, faser i livscykeln, ritualer, vanor, moraliska och juridiska system.
- Öppna, dynamiska system, ändras ständigt.
- Flesta möter många kulturer i sin vardag, använder dem för att skapa sina egna identiteter och skapa mening ur upplevelser.
- Avgörande att vi inte övergeneraliserar kulturell information eller skapar stereotyper om olika grupper.

DSM-5, American Psychiatric Association, 2013

Är det så här vi
uppfattar kultur?

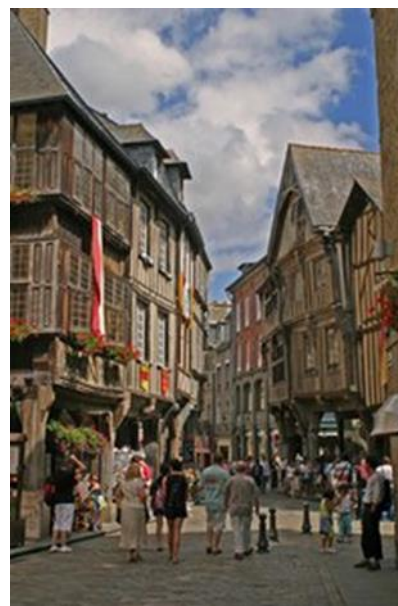

Svensk kultur – Sorry. INGA BILDER HITTADES

Multi culture

French culture

A photograph of a pond with reeds and a rainbow reflection. The water is dark and still, reflecting the sky and the surrounding trees. A rainbow is visible in the upper left corner, its colors reflected in the water. Several green reeds are growing out of the water, their long, thin leaves reaching upwards. The overall scene is peaceful and natural.

Som vatten – synligt först när det
bryts mot något annat

Kulturer är föränderliga

Intervju med irakisk flyktingkvinna i Södertälje:

Min dotter kan inte vara en irakisk flicka, för vi är inte i Irak mer, men hon kan inte bli hundra procent svensk heller. Jag försöker uppfostra henne att bete sig som en god kristen flicka. Det är många saker i Sverige jag inte vill att hon ska känna till.

En svajig balansgång mellan traditionella värderingar och ett nytt samhälle.

Kulturella faktorer kan vara skyddande

- KASAM
- Religion

Resiliens

Förmåga att gå igenom
svåra händelser och
utvecklas vidare

Kultur och psykiatri

Transkulturell psykiatri

- Från att studera de andras exotiska sjukdomar...
- ... till att studera invandrabefolkningars psykiska hälsa....
- ... till att studera hur kulturella och sociala faktorer påverkar patienter och behandlare i det psykiatriska vårdmötet

Hur kommer kultur
in i vårdmötet?

Kultur kan påverka i alla led...

- Hur ohälsa upplevs och uttrycks
- Språklig kommunikation
- Hur sjukdom tolkas och vilken syn man har på den
- Var man söker hjälp och vilken hjälp man förväntar sig
- Familjens roll när en familjemedlem är sjuk
- Hur vården upplevs

Kulturella variationer i symtom

Upplevelse eller uttryck?

- Ex depression: En gemensam kärna av ledsenhet, sakna glädje, oro, spänningar, brist på energi
- Somatiserar invandrare?
- Kan det vara så att man talar **först** om kroppsliga symtom därför att det är det man gör vid ett vårdbesök?

Depression på somali

Tre ord

- För lindrigt
- För allvarligt
- Ett uttryck som har att göra med psykologisk vånda relaterad till att tvingas i exil

Ångest, rädsla hos syriska flyktingar

- Ofta kroppsliga uttryck relaterade till hjärtat
- Houbout el qalb – hjärtat faller ned = att uppleva plötslig rädsla
- Kamatni qalbi – mitt hjärta kläms åt = ängslan eller oro inför något som ska komma

UNHCR, 2015

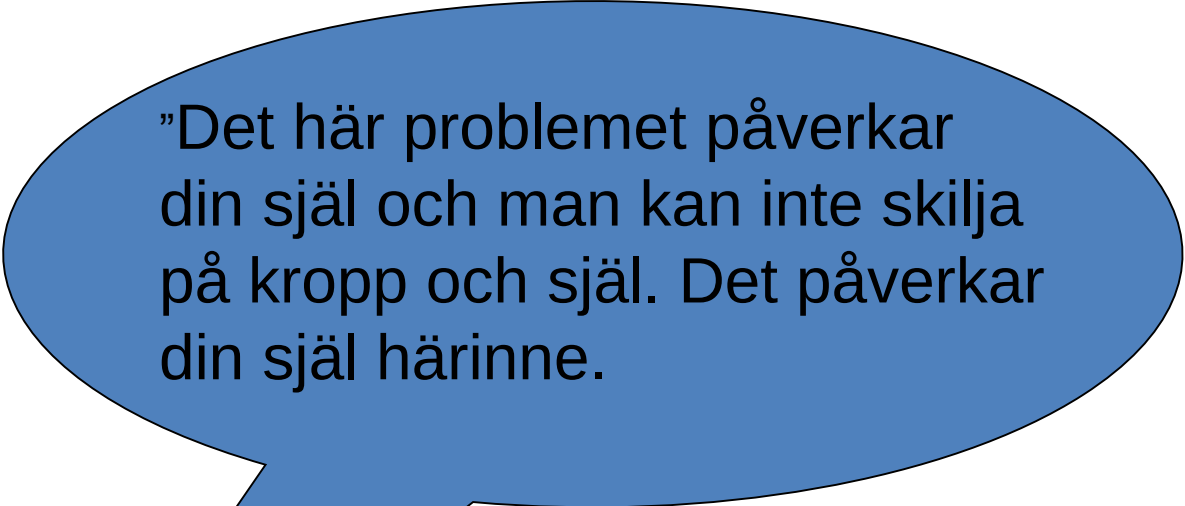
Att höra röster

- Inte bara psykos – någonstans...
- I marockansk studie tecken på psykisk plåga men fick oftare depressionsdiagnos
- Kulturell ”reportoar”

Zandi m fl 2011

- I DSM-5 varnas för risk för överdiagnos av psykos.

Finns det ord?

”Det här problemet påverkar din själ och man kan inte skilja på kropp och själ. Det påverkar din själ härinne.

Syriansk tolk om hur hon skulle översätta psykos:

Kommunikation är mer än orden vi använder

- God kontakt – vad är det?
- Olika kommunikationsstilar

Vad finns det för svenskt lidandespråk?

Vad finns det för svenskt lidandespråk?

Problem med
nerverna...

Hon har
gått in i
väggen

Du har
fått en
chock

-Man får nog säga att jag mådde skit. Jag var rätt traumatiserad och hann inte känna efter.

David Lagercrantz om sin reaktion på dåliga recensioner, DN 19 april

Kulturella förklaringsmodeller

Olika förklaringar till psykisk ohälsa kan påverka var personen söker hjälp och vilken hjälp hen väntar sig.

Kleinman, 1988

Ex traditionella behandlare, religiösa företrädare eller bara familjen som får hjälpa.

Olika förklaringar till psykisk ohälsa hos somalier

- Andlig – ”bara Gud vet”, guds vilja, guds straff, prövning
- Djinner
- Besatthet
- Khatmissbruk
- Stressande livshändelser, ackumulerade svårigheter – krig, exil, familjeseparation, fattigdom
- Överdrivna känslor – avundsjuka, svartsjuka, olycklig kärlek

Vilka olika förklaringar till depression
har du hört från
patienter/anhöriga/bekanta?

Olika förklaringar – olika stigma

Skiljer sig stigma mellan kulturer?

- Ja, t ex om sjukdomstolkningen är negativ.
- Men risk att vi övertolkar: Det kan också handla om okunskap och om språk.
- Dessutom motsägelsefullt: Stigma finns också i "svensk" kultur. Industrialiseringen ökat stigma. I låginkomstländer lättare delta i samhället.

Hur stora är skillnaderna?

- Somalisk äldre kvinna som tycks deprimerad. Säger: "Det är skrivet för mig".
- Äldre kvinna från finska Lappland som kommenterar att tre av hennes söner begått självmord: "Gud ger och Gud tar."
- Äldre kvinna i Londons East End som tycks deprimerad säger till distriktsläkaren: "That was the hand I was given."

Kleinmans egen kritik av explanatory models

- Används mycket vid läkarutbildning i USA. Ses som ett mått, som att ta Hb.
- Används för att avsluta snarare än att inleda samtalet.
- Den mänskliga upplevelsen går förlorad.
- Borde istället användas för att öppna upp kommunikationen, behandlaren lägger sin expertkunskap åt sidan.

Kleinman & Benson, The problem of cultural competency and how to fix it, 2006

Hur ska vi förhålla oss till patientens kulturella förklaringar?

UNHCR:

Kliniker i psykiatrien bör inse att deras egna professionella förklaringsmodeller för psykiska problem kanske inte delas av deras patienter. Att tvinga på patienterna dem kan fjärma dem från behandlaren och skada relationen till dem.

Hur skulle ni kunna göra i era patientmöten?

Kulturella aspekter av diagnostik

Kultur i DSM-5

- Inledning med definition
- I anslutning till enskilda diagnoser
- Intervju i utredningsdelen, avsedd för alla patienter

Kulturformuleringsintervjun (KFI) i DSM-5

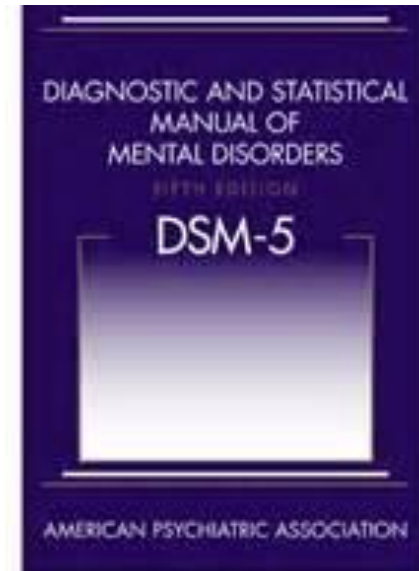
16 frågor om

- beskrivning av problemet och syn på orsaker
- sammanhang, stressor och stöd, coping
- kulturell identitet
- tidigare hjälpsökande, hinder
- förväntningar, relationen yrkesperson-patient

Finns på svenska på

www.pilgrimpress.se

Laddas ned gratis

Kultur och behandling

Exempel från USA: En afroamerikansk patient med diabetes typ 2 följer inte dietordinationen och kommer alltid för sent till besöket.

- Vad kan förklaringen vara?

Exempel från USA: En afroamerikansk patient med diabetes typ 2 följer inte dietordinationen och kommer alltid för sent till besöket.

Kulturell förklaring:

”Det hör till afroamerikansk matkultur.”

”Det är en kulturell skillnad i tidsuppfattning.”

Annan förklaring?

Exempel från USA: En afroamerikansk patient med diabetes typ 2 följer inte dietordinationen och kommer alltid för sent till besöket.

Social förklaring:

”Det är den mat patienten har råd att köpa i det lokala snabbköpet.”

”Busstrafiken fungerar aldrig i det område där patienten bor.”

Vad händer om behandlaren inte får reda på detta?

Risk för att vår bristande förståelse leder till

- irritation hos oss själva, motöverföring
- försämrad kommunikation
- försämrad allians
- sämre behandlingsresultat

Det finns ingen annan väg än att utforska hur det är för patienten.

Familjens och nätverkets roll

- Utgå inte från att familjen finns till hands – kan vara skingrad.
- Transnationellt nätverk
- Kravfyllt – ex ansvar även ekonomiskt för utvidgat nätverk – svårt prioritera egen hälsa
- Jämför irakiska intervjupersoner: *Jag kan aldrig hjälpa mina barn att gifta sig*
- Familie/individorienterad kultur.
- Vi kan uppfatta familjen som inkonsekvent. Både vill och vill inte ha hjälp.

Vad kan skillnader i familjemönster betyda i behandling och rehabilitering?

- Att familjemedlemmar förväntar sig delaktighet. De har svårt att förstå och blir kränkta av vårdens regler om sekretess (och missbruket av dem).
- Att familjen förväntas hjälpa den sjuke, snarare än att stötta till självständighet. "Gör honom osjälvständig".
- Att familjen kan motsätta sig utredningar beroende på föreställning om deras syfte.

Hur kan vi förbättra samarbetet med familjen?

- Konsten att inte bli avvisande när vården känner sig avvisad.
- Familjer vill ofta ha stöd även om de har en stark övertygelse om att de inte kan släppa ansvaret.
- Nyckeln till positiva vårdprocesser.

www.transkulturelltcentrum.se